

İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA)

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ
ULUSLARARASI ÜÇÜNCÜ SEMPOZYUM TEBLİĞLERİ

Bükreş, Romanya / 1-5 Kasım 2006

İstanbul 2011

ROMANYA TÜRKLERİNDE OSMANLI'NIN MİRASI OLARAK MÜFTÜLÜK KURUMU

Ali Aksu

A-Osmanlı'nın Mirası Olarak Müftülük Kurumu

Uzun ömürlü imparatorluklar ve devletler, hüküm sürdükleri topraklarda yaşayan toplulukların tarihleri, kültürleri ve düşünce yapıları üzerinde, izleri bugüne kadar uzanan derin ve silinmez izler bırakmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu da, diğer imparatorluklar gibi alabildiğine geniş bir coğrafyada farklı dinler ve milletlere mensup toplulukları asırlar boyunca yönetme başarısını göstermiştir. İslam tarihi açısından bakıldığında ise Osmanlı İmparatorluğu'nun, Emevî, Abbâsî, Fâtımî ve Memlûkler¹ döneminden devraldığı mirası siyasi kurumsallaşma bakımından en üst düzeye ulaştırma başarısına imza attığı söylenebilir.

Osmanlı Türk kültür ve kurumları tarihine yönelik yayınlarda son yıllarda önemli bir artış gözlemlenmektedir. Çoğunluğu binlerce arşiv dokümanı ve uzun yılların birikimine dayalı bilimsel araştırmalar Osmanlı Türklerinin diğer yerlerde olduğu gibi Balkanlarda da silinmez izler bıraktığını kanıtlamaktadır. Osmanlı'nın Balkanlardaki mirası konusunun araştırılması sırasında tüm araştırmacıların görüş birliğine vardığı ortak nokta, bu bölgede köklü bir Osmanlı Türk kültür mirasının varlığı olmaktadır. Bu miras anlaşılmadan ne siyasal ve ne de

---

¹ Emevîler Devleti, Dört Halife döneminden sonra 661 yılında Şam'da kurulmuş ve 750 yılında Abbâsîler tarafından yıkılmış Arap devletidir. Abbâsîler Devleti, Emevî Devleti'ni yıkarak 750 yılında kurulan, 1258 yılında Moğollar tarafından yıkılan ve Arap devletleri içerisinde en uzun ömürlü olan yine bir başka Arap devletidir. .Bkz., *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Komisyon, İstanbul 1989, II ve III. ciltler; Bahriye Üçok, *İslam Tarihi: Emevîler- Abbâsîler*, Ankara 1979. Memlûkler ise, 1250 yılında kurulmuş bir Türk devletidir. 1517 yılında yine bir başka Türk devleti olan Osmanlı İmparatorluğu tarafından yıkılmıştır. Bkz., İsmail Yiğit, *İslam Tarihi: Memlûkler*, 1991, VII. cilt.

kültürel tarih araştırmalarında bu bölgelerin hakkıyla anlaşılması mümkün görünmemektedir².

Bu uluslararası kongre, Osmanlı'nın Balkanlarda bıraktığı izleri ortaya çıkarma konusunda yardımcı olacaktır. Bugün bir Balkan ülkesi olan Romanya'da Osmanlı'nın bıraktığı bir kaç izi vardır. Bunlardan biri burada bulunan, kendi kültürünü, dilini ve dinini yaşayan yaklaşık 80.000 civarındaki Türkler, Osmanlı döneminden kalma tarihi ve kültürel eserler (camiler, türbeler, medreseler, çeşmeler vs) ve bir de kurumlardır. Bu kurumlardan sadece müftülük kurumu ayakta kalmıştır. Diğerleri ya yok olmuş, ya da yıkılmaya terk edilmiştir. Biz bildirimizde müftülük kurumundan bahsedeceğiz.

1-Müftülük Kurumunun Tarihçesi

Osmanlılarda dört ehli-sünnet mezhebinden Hanefî fıkhı üzerine kendisine sorulan umumî ve hususî, şer'î ve hukukî meselelere ait dinî hükümlere uyarak karar veren kişiye müftü ve verilen karara da fetva adı verilmiştir. Müftülere şeyhülislam da denilmiştir³. Şeyhülislam tabirinin miladî onuncu asırdan bu yana İslam âleminde hukukî meselelere vâkıf âlim zat anlamında kullanıldığı bilinmektedir. Ancak Osmanlı Devletinde olduğu gibi ilmiye sınıfının başı manasında kullanılmamıştır. Bu anlamda kâdılkudâtlığın⁴ kullanıldığını görüyoruz. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde müftü veya hoça efendi unvanlarıyla anılan bu makama, Fatih Kanunnamesinde müftü adı verilmiştir. Edirne, Bursa ve İstanbul müftüleri başlangıçta aynı derecede kabul edilirken, Fatih döneminde İstanbul müftüsü bütün ilmiye sınıfının başı olarak kabul edilmiştir. Zembilli Ali Cemalî, İbn Kemal ve Ebussuud Efendi gibilerin bu makama gelmeleriyle artık bu makam sahipleri şeyhülislam unvanını almışlardır⁵. 1574 yılına kadar müftülerin tayini vezîr-i a'zâm tarafından yapılıyordu. Ancak bu tarihten itibaren vezîr-i

² Talip Küçükcian, "Balkanlar ve Ortadoğuda Türk İzleri", *Akademik Araştırmaları Dergisi*, sayı: 9-10, Mayıs 2001. (L. Carl Brown (ed), *Imperial Legacy: The Ottoman Imprint in the Balkans and the Middle East*, New York: Colombia University Press, 1996 eserin tanıtımı)

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1965, s. 174; Fahrettin Atar, "Fetva", *DİA.*, İstanbul 1995, XV, 487. Şeyhülislamlık hakkında geniş bilgi için bkz., Murat Akgündüz, *Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık*, İstanbul 2002; Ekrem Sarıkçıoğlu, "Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık Müessesesinin ortaya Çıkışı", *İİFD.*, sayı: 2, (1997), s. 201-222; Ziya Kazıcı, "Osmanlılarda Şeyhülislamlık Müessesesi", *İslam Medeniyeti Mecmuası*, İstanbul 1981, V/2, s. 39-68.

⁴ Kâdılkudât, İslam devletlerinde yargı sistemlerinin başında bulunan görevliye verilen unvandır. Bkz., Şükrü Özen, "Kâdılkudât", *DİA.*, İstanbul 2001, XXIV, 77-82.

⁵ Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul 1990, I, 270.

a'zâmların cahil olmaları sebebiyle müftülerin tayini şeyhülislamlara bırakılmıştır⁶.

Ashında umumi olarak şeyhülislam denilen ve âlimlerin müracaat ettiği müftülerden başka vilayet, sancak ve kazalarda da halkın sordukları şer'i sorulara cevaplar veren müftülükler vardı. Dobruca bölgesi de bunlardan biriydi. Bu nedenle Dobruca Türklerin en eski teşkilatlarından biri müftülüklerdir. Osmanlı döneminden itibaren varlığını sürdüren müftülükler, Dobruca'nın Romen hükümetine geçmesiyle de devam etmiştir. Romen idaresi, müftülük ile kadılığı birbirinden ayırmış, ayrı birer kurum olarak devam ettirmiştir. Hâlbuki Bulgaristan, 1880 yılında Bulgaristan Krallığı tarafından kadılık kurumunu kaldırmış ve vazifelerini müftülere devretmiştir⁷.

Hukuk devleti demek, devlet içerisinde herkesin hak ve özgürlüklerini yasaların teminatı altında vermesi, bunları uygulamaya koyması demektir. Her hukuk devleti gibi Romanya da Dobruca'nın hâkimiyetini ele aldıktan sonra diğer azınlıklara olduğu gibi Türklere de hak ve özgürlüklerini anayasası ile taahhüt etmiştir. Bu nedenle Dobruca Türklerinin dinî teşkilât ve kurumlarının varlıklarını ve korunmalarını garanti altına almıştır⁸.

Ashında din, genel anlamıyla insanları hem dünyada hem de ahirette mutluluğa götüren ilahi kurallar bütünü olarak tanımlanır. Dolayısıyla din ve dinî kurum ve teşkilâtlar da aynı görevi yapmaktadırlar; yani insanların mutluluğunu sağlamak için vardılar⁹. Yoksa insanlar arasında düşmanlık, savaş ve ayrılık yaratmak için değildir. Maalesef tarih boyunca dinin temel görevi insanların mutluluğu iken dinler adına savaşlar yapılmış, insanların kanları aktırılmıştır. Bunda suç, dinlerin kendi özünde değildir. Suç, dinin temsilcisi olduğunu söyleyen insanlarda ve yine onların dini yanlış yorumlama ve çıkarlarına alet etmelerindedir. Bu nedenledir ki din ve dini kurumlar devletler tarafından belirli kurallar çerçevesinde tutulmuştur.

Osmanlı dönemi Dobruca'sında dört merkezde sancak müftülükleri bulunuyordu. Bunlar: Köstence, Tulça, Silistre ve Pazarcık şehirleri idi. 1940 yılının Eylül

⁶ Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilatı*, s. 179.

⁷ *Bulgaristan'da Türk-İslam Eğitim ve Kültür Müesseseleri ve Medresetü'n-Nuvvâb*, Hazırlayanlar: Haşim Ertürk vd., İstanbul 1993, s. 6.

⁸ Yakup Mehmet, *Prezente Musulmane in Romania (Muslims In Romania, Past and Present)*, Bucureşti 1976, s. 5; İrfan Ünver Nasrettinoğlu, *Dost Romanya*, Ankara 1985, s. 31.

⁹ Günay Tümer, *"Din", DİA*, İstanbul 1994, IX, 314 vd.

başlarında Romenler Güney Dobruca denilen Durostor (Silistre) ve Kaliyakra (Pazarcık) vilayetlerini Bulgarlara bırakmak zorunda kaldılar¹⁰. Dolayısıyla biz bu çalışmamızda bugün Romanya sınırları içerisinde bulunan Tulça ve Köstence müftülüklerinden bahsedeceğiz. Ancak ona geçmeden önce baş müftülükten kısaca da olsa bahsetmemiz gerekecektir.

2-Baş Müftülük

1908 yılında Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi¹¹ ve 1909'da Osmanlı hükümetinin de bunu tanıması üzerine bölgede yaşayan Türklerin dini ve sosyal kurumlarının sağlam esaslara oturtulması için İstanbul'da bir protokol imzalanmıştır. Söz konusu protokole göre ilk defa baş müftülük kurulmuştur. Buna göre baş müftü Sofya'da bulunacak ve sancak müftüleri arasından seçilecekti. Müslümanlar üzerinde denetim ve müftülerin faaliyetlerini, cami, mescit gibi kurumları ve çalışanları kontrol etmek başlıca vazifesi olacaktı¹². Aslında Romanya da bunu yapmak istiyordu. Sonuçta Romanya da 27 Şubat 1937 tarihinde baş müftülüğün kurulmasına karar verdi¹³.

Romanya müslümanları adına ilk baş müftü olarak 25 yıldır Tulça müftülüğü yapmış olan Ethem Kurtmolla Efendi atandı. Kurtmolla toplumuna hizmet etmeyi seven, teşkilatçı ve tecrübeli birisi idi. Seminer mezunlarındandı. Yaklaşık 3 yıl binasız olan baş müftülük, nihayet 1940 yılında Köstence Kral Cami'nde devlet adamları ve müslüman hocalarının katılımıyla dualar eşliğinde binasına kavuşmuştur¹⁴.

Baş müftülüğün görevi, Tulça, Köstence, Silistre ve Pazarcık müftülüklerinin çalışmalarını kontrol etmek, müslüman halkın dini problemlerini çözmek, onları yönlendirmek ve devlet ile iletişimlerini sağlamaktır¹⁵.

Komünist yönetim iktidara geçtiğinde 1943 yılında baş müftülük kurumunu kaldırdı ve yerine Romanya müslümanları için Köstence'de bir tek müftülük bıraktı¹⁶.

¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, "Bulgaristan", *DİA*, İstanbul 1992, VI, 398.

¹¹ Nazif Kuyucuklu, "Bulgaristan" (bağımsızlık Sonrası Dönem), *DİA*, İstanbul 1992, VI, 399.

¹² *Bulgaristan'da Türk-İslam Eğitim ve Kültür Müesseseleri*, s. 6-7.

¹³ Ülküsal, *Kırım Yolunda Bir Ömür*, Ankara, 1999, s. 270.

¹⁴ Ülküsal, *Kırım Yolunda*, s. 248, 270.

¹⁵ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, Ankara 1987, s. 139-140.

¹⁶ Ülküsal, *Kırım Yolunda*, s.270; İbrahim Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğun Manevi Hayatından Sayfalar*, çev. Belghiuzar Cartali Buhga, Namık Kemal Yıldız, Constanta (Köstence) 1999, s. 80-81.

3-Müftüler

Osmanlı, Dobruca'dan çekildikten sonra da (1877-1878) bölgede görev yapan müftüleri belirlemede etkili olmuştur. Bu durum Osmanlı'nın yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti tarafından halifelik ve şeyhulislamlığın kaldırılışına (3 Mart 1924) kadar devam etmiştir. Buna göre Romanya hükümeti tarafından tayin edilen müftüler, Türkiye'nin Bükreş Büyükelçiliği veya Köstence Başkonsolosluğunun onayını aldıktan sonra Türkiye tarafına bildiriliyordu. Türkiye de buna göre müftü olarak belirlenen şahısları onaylıyordu. Ardından Romanya hükümeti formalite gereği müftüleri resmen kabul ederek onlara Romanya Dinler Bakanlığınca maaş veriyordu¹⁷.

Şimdi de Romanya'da müftülük görevinde bulunanlar hakkında kısaca bilgiler vermeye çalışalım:

a-Tulça Müftüleri

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Tulça Müftülüğüne Türkiye'den Enis Efendi atanmıştır. Enis Efendi görevini 1882 yılına kadar sürdürmüştür. Aynı şekilde Köstence Müftüsü de yine Türkiye'den Hacı Mustafa Şerif idi¹⁸.

1883-1887 yılları arasında Tulça Müftülüğünü yine Türkiye'den gelen Hasan Tahsin yapmıştır. Ondan sonra ise, 1887-1898 yıllarında bu görevi Reşit Fikri Bey üstlenmiştir. Onun görev yaptığı süre içerisinde Türk-Romen dostluğunun gelişmesi için çalışmıştır. Reşit Fikri'den müftülük görevini Hüseyin Ali almıştır. Hüseyin Ali, 1898 ile 1899 yılı arasında yani bir yıl müftülük yapmıştır. 1899 ile 1902 yıllarında üç yıl Tulça Müftülüğü boş kalmıştır. 1902 yılından itibaren kısa sürelerle pek çok müftü görev yapmıştır. Maalesef bu durum, kurumun saygınlığını zedelemiştir. Siyasi sebeplerden dolayı müftüler görevlerinden alınmışlardır.

1915 yılında Tulça Müftülüğüne bölgede nüfuzlu biri olan Kurt Molla Ethem Efendi atanmıştır. Kurt Molla, 1906 yılı Seminer mezunlarından¹⁹. 1937 yılına kadar uzun bir süre bu görevde kalmıştır. Görevi bittikten sonra aynı tarihten itibaren 1943 yılına kadar da Köstence'de baş müftülük görevini sürdürmüştür²⁰.

¹⁷ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s.137.

¹⁸ Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu*, s. 82.

¹⁹ Aksu, *Romanya Müslüman Türklerinin Dünü Bugünü*, Köstence 2003, s. 231.

²⁰ Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu*, s. 83.

1939 ile 1943 yılları arasında Tulça Müftülüğünü Mecidiye Semineri mezunlarından²¹ Müjdeba Hüseyin yapmıştır. O yıldan sonra Romanya'da tek müftülük kalmıştı; o da Köstence'deki Romanya Müslümanları Müftülüğü idi²². Köstence'deki bu müftülük o günden bu güne kadar Romanya Müslümanları Müftülüğü olarak hizmet vermiş ve vermeye de devam etmektedir.

b-Köstence Müftüleri

Tulça Müftülüğünden bahsederken de belirttiğimiz gibi Dobruca'nın Romanya'ya geçmesinden sonra Köstence Müftülüğüne Türkiye'den Hacı Mustafa Şerif atanmıştır. O, 1877 yılından 1894 yılına kadar görevini sürdürmüştür. 1894 ile 1895 yılları arasında Bekir Arif; 1895-1901 yıllarında ise Seyit Ahmet Bekir atanmıştır²³.

1901-1909 tarihleri arasında, Köstence Müftüsü olarak Hüseyin Ali Efendi'yi görmekteyiz. Aynı şahıs 1898-1899 yılları arasında Tulça Müftülüğü de yapmıştır. Osmanlı ve Romen Devletleri tarafından yaptığı hizmetlerden dolayı ödüllendirilmiştir. 1909 yılından 1914'e kadar Köstence Müftülüğü görevini Türkiye'de okumuş olan Dobrucalı Hafız Rıfat Abdülcelil üstlenmiştir. O, göreve atanmadan önce Mecidiye'de din görevlisi olarak hizmet etmiştir.

1914-1917 yıllarında ise, Köstence Müftüsü olarak Mehmet Ali'yi; 1918-1926 yıllarında da İbrahim Kadir'i görmekteyiz²⁴. 1926-1929 yılları arasında ise, Köstence Müftülüğüne Kadir Halil atanmıştır. 1895 yılında Köstence'nin Toksofu köyünde doğan Kadir Halil, 1915 yılı Mecidiye Semineri mezunlarından²⁵.

1929-1933 tarihleri arasında Köstence Müftüsü olarak Resul Nuri atanmıştır. Nuri'nin ikinci müftülük yılı, 1945 senesidir. Bir yıl görev yapmıştır. 1916 yılında Mecidiye Seminerini bitirmiştir²⁶. Değişik tarihte değişik yerlerde din görevlisi olarak çalışmıştır.

1933-1937 tarihlerinde Köstence Müftülüğüne Bolat Abdurahim Şuayb atanmıştır. 1893 yılında Köstence iline bağlı Tataru (Azaplar) köyünde doğmuştur. Bolat Abdurahim de, 1916 yılı Mecidiye Semineri mezunlarından²⁶. Diğer mes-

²¹ Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri*, s. 234.

²² Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topuluğu*, s. 83. s. 83.

²³ Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topuluğu*, s. 83.

²⁴ Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topuluğu*, s. 84.

²⁵ Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri*, s. 232.

²⁶ Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri*, s. 232.

lektaşları gibi o da müftü olarak göreve atanmadan önce değişik yerlerde imamlık yapmıştır. Müftülük görevinden ayrıldıktan sonra Hünkâr Cami imamlığına atanmış ve 1944 yılında hastalığı nedeniyle görevinden emekliye ayrılmıştır²⁷.

Bolat Abdurahim 31 Aralık 1937'de Köstence Müftülüğünden ayrıldıktan sonra yerine sadece 4 ay görev yapmış olan (1 Ocak 1938–1 Mayıs 1938) Bolat Septar Sadık atanmıştır. O da selefi gibi Mecidiye Semineri mezunlarından²⁸.

1938–1943 yıllarında Köstence Müftüsü ise, Kurt Ahmet Mustafa'dır. 1901 yılında Köstence'nin Mereni nahiyesinde doğmuştur. 1923 Mecidiye Semineri mezunlarından. 1935 yılına kadar Mereni nahiyesine bağlı Mirištea köyünde imamlık yapmıştır. 1943 yılından 1945 yılına kadar Köstence Müftüsü olarak İbrahim Sadık'ı görmekteyiz. İbrahim Sadık, 1929 Mecidiye Semineri mezunlarından²⁹. Müftü olmadan önce 1930–1946 yıllarında imamlık yapmış, sonra da sağlık nedeniyle emekliye ayrılmıştır. İbrahim Sadık'ın diğerlerinden farklı yönü, Romanya müslümanlarının tek müftüsü olmasıdır. Çünkü 1943 yılına kadar Romanya'da Köstence Müftülüğünün yanında bir de Tulça Müftülüğü vardı. Ancak söz konusu tarihten itibaren Tulça Müftülüğü kaldırılarak Köstence Müftülüğü, Romanya Müslümanlarının Müftülüğü haline gelmiştir³⁰.

1946–1947 yıllarında Romanya Müslümanlarının Müftülüğü makamına Reşit Seyit Veli (Cemil) atanmıştır. 1885 yılında Köstence'ye bağlı Albeşti köyünde doğan Reşit Seyit Veli, 1910 yılı Mecidiye Semineri mezunlarından. Mecidiye ve kendi köyünde öğretmenlik yapmıştır. 1924 yılından itibaren uzun bir süre Mangalya Esmâ Han Sultan Cami'nde imam-hatiplik yapmıştır.

28 Temmuz–22 Aralık 1947 tarihlerinde kısa bir süre müftülük görevine Mithat Rifat atanmıştır. 1890 yılında Köstence ili Ovidiu nahiyesine bağlı Lumina köyünde doğan Mithat Rifat, 1913 Mecidiye Semineri mezunlarından. 1914–1920 yılları arasında köyünde imamlık yapmıştır. Başka yerlerde de imamlık yapan Mithat Rifat, Köstence'deki Müslüman Okulunun müdürlüğünü de yapmıştır.

Romanya Müslümanları Müftülüğünde en uzun süre kalan müftü, Yakup Mehmet'tir. Aralık 1947 yılından 1990 yılına kadar yani komünist rejim boyunca

²⁷ Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu*, s. 84–85.

²⁸ Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu*, s. 85.

²⁹ Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri*, s. 234.

³⁰ Ülküsal, *Kırım Yolunda*, s. 270; Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu*, s. 85.

müftülük görevinde bulunan Yakup Mehmet, 1904 yılında Köstence ili Azaplar köyünde doğmuştur. 1925 Mecidiye Semineri mezunlarından³¹. Müftü olmadan önce Azaplar ile Pelin köyünde imamlık yapmıştır.

1 Mart 1990 yılından 31 Temmuz 1990 tarihleri arasında müftülük görevini kısa süreli olarak Abdülhakim İbrahim üstlenmiştir. 1932 yılında Köstence'nin Malçova köyünde doğan Abdülhakim de selefleri gibi Mecidiye Semineri mezunlarından³².

31 Temmuz 1990 yılından 1997 yılına kadar Romanya Müslümanları Müftülüğünü, 1941 yılında Köstence iline bağlı Valea Dacilor köyünde doğan ve Mecidiye Semineri mezunlarından olan Osman Necat üstlenmiştir. Müftülüğe atanmadan önce Toprakhisar, Ciocirlia ve Köstence'deki Kral Cami'nde görev yapmıştır. Osman Necat, halen Hünkâr Caminde imamlık görevini sürdürmektedir.

1997 yılından 2005 yılına kadar Romanya Müslümanları Müftülüğüne Şahingiray Bağış atanmıştır. Şahingiray, 11 Nisan 1949 yılında Köstence'ye bağlı Bayramdede (Independent) köyünde doğmuştur. 1967 yılında Semineri bitirmiştir. Aynı zamanda Seminerin son mezunlarından. Çünkü aynı yılda Seminer komünist yönetim tarafından kapatılmıştır. Şahingiray, 1968 yılından 1980 yılına kadar Kalaycı köyünde imamlık yapmıştır. 1980 yılında Köstence'nin Koçu Cami'nde imamlık yapmıştır. Bu görevi 1991 yılına kadar devam ettirmiştir. 1991-2000 yıllarında müftülüğün yanında Köstence Kral Cami'nde imamlık da yapmıştır.

15 Eylül 2005 yılında yapılan seçimlere Muharrem Resul, Osman Necat, İsmet Halil, Murat Yusuf ve eski müftü Şahingiray Bağış katılmıştır. Tüzüğe göre eski müftü veya müftüler tekrar müftülüğe aday olabilmektedir. Bunlar arasından seçimi kazanan Murat Yusuf, oy hakkı bulunan 25 İslam şurası üyelerinin 19'unun oyu ile yeni müftü olarak seçilmiştir.

4-Müftülük Tüzüğü

Romanya komünist yönetime geçtiğinde burada yaşayan müslüman Türk toplumu tarafından bir tüzük hazırlanmıştır. Romanya Müslümanları Müftülüğü halen bu tüzüğe göre hareket etmektedir. Aslında bu yönetmeliğin değiştirilip daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

³¹ Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri*, s. 233.

³² Nuredin, *Dobruca'daki Müslüman Topluluğu*, s. 86.

Müftülük ile ilgili tüzük, 24 Mayıs 1949 yılında 14.062 no'lu karar ile Romanya Halk Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiştir³³. Tüzük, hem birliğin hem de müftülüğün tüzüğüdür. Buna göre müftülük, yabancı ülkelerdeki herhangi bir kuruluşa bağlı olmayıp, bağımsız, İslam'ın hükümleri tarafından yönetilmektedir. VI. maddede İslam'ın temel ibadetlerinden olan namaz oruç, zekât ve hac tarif edilmekte ve bunların yerine getirilmesi istenmektedir. Ayrıca dinî nikâhı imamın kıyabileceği ve bunun resmi olarak kabul edileceği de belirtilmektedir. Yine İslam'a göre haram ve helallerin yerine getirilmesi örneğin domuz etinin, içkinin yasak oluşu açıklanmıştır. Müslümanların dinî bayram ve günleri tüzükte bildirilmektedir.

Tüzükte ayrıca müslüman din görevlilerinin durumları ortaya konulmaktadır. Buna göre din görevlileri, imam ve hatiplerden oluşmaktadır. Bunlar, devletin Dinler Bakanlığına bağlı memurlardır. Tüzüğe göre imamlar, müftü tarafından seçilmektedir. Ancak onların Mecidiye Semineri mezunu olmaları gerekmektedir³⁴.

Tüzüğün yedinci bölümü müftünün ve müftülüğün durumunu belirlemektedir. Buna göre müftü, Romanya'daki müslümanların dini lideridir. Yeri Köstence'de bulunmaktadır. Müftü, İslam şurası tarafından gizli oy ile seçilmektedir.

Yine tüzüğün 68. maddesinde müftü adaylarında aranan şartlar yer almaktadır. Buna göre müftü adaylarının;

a-Romen vatandaşı, b-40 yaş veya üzerinde ve c-Mecidiye Semineri mezunu olmaları gerekmektedir.

Tüzüğe göre seçim, müftülükte yapılmakta ve seçim esnasında Dinler Bakanlığından da bir gözlemci bulunmaktadır. Söz konusu şahıs, seçimi bakanlığa rapor etmektedir.

Dinler kanununa göre, müftünün ölünceye kadar görevde kalma hakkı bulun-

³³ Söz konusu tüzük, Romanya Müslümanları Müftülüğünde mevcuttur. (Statutele Comunitatii Musulmane din Romania) Konuyla ilgili bilgilerin çoğunu tüzükten çıkardık.

³⁴ Mecidiye Semineri veya Mecidiye Medresesi olarak bilinen medrese, 1610 yılında Babadağ Medresesi olarak Gazi Ali Paşa'nın vasiyetnamesi üzerine kurulmuş ve 1901 yılında söz konusu medrese Köstence'ye bağlı Mecidiye kazasına taşınmıştır. Romanya Türklerinin eğitim tarihinde önemli bir yer tutan Seminer, 1967 yılında kapanmıştır. Mecidiye Semineri hakkında geniş bilgi için bkz., Mehmet Ali Ekrem, *Din Istoria Turcilor Dobrogeni*, Bucureşti 1994, s. 147-154; Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri*, s. 216-231. Dolayısıyla bugün, eski medrese mezunlarının yanında gençler de imamlık yapmaktadırlar.

maktadır. Nitekim Yakup Mehmet, komünist dönem boyunca yaklaşık 40 yıl müftülük görevinde bulunmuştur.

5-Komünist Yönetimin Müftülük Üzerindeki Baskısı

Hazırlanan tüzükte komünist rejimin baskısını da görmemiz mümkündür. Örneğin tüzüğün 60-61. maddelerinde “Romanya Halk Cumhuriyeti demokrasi yönetimini zedeleyecek herhangi bir davranışta bulunan bir din görevlisinin görevine son verilir” demektedir. Fakat bu davranışların neler oldukları açıkça belirtilmemektedir. Yine yönetmeliğin 63. maddesinde müslüman Türklerin tek okulu olan Mecidiye Seminerinde Romence'nin yanında Rusçanın da öğretilmesinin zorunlu olduğunun belirtilmesi de, komünizmin baskısını açıkça ortaya koymaktadır.

6- Müftünün Görevleri

Müftü, -tüzüğe göre- Romen Devleti kanunlarına ve İslam kurallarına uygun hareket etmelidir. Aksi takdirde görevinden alınması söz konusudur. Bu, her zaman ve her devlette geçerli bir kuraldır.

Müftünün görevleri, Osmanlı'daki şeyhülislam'ın görevlerinin³⁵ hemen hemen aynıdır. Müftü dinle ilgili her konuda fetva verebilmektedir. Birlik³⁶ yönetim kurulu ile diğer kurulların çalışmalarını; imamların görevlerini yerine getirip getirmediğini kontrol eder ve tüm atamalarda yetkilidir. Mecidiye Seminerini de kontrol etme yetkisi bulunmaktadır. Ayrıca din okulları ve dinle ilgili bütün yazışmalar, müftülük kanalıyla yapılmaktadır.

Müftünün görevleri arasında camileri, hocaları ve din dersi öğretmenlerini teftiş etmek; müslüman mezarlıkları ve müftülüğe ait taşınmaz malların bakımı ve korunmasını sağlamak; hocaların Dinler Bakanlığı tarafından atanmalarına ve-

---

³⁵ Osmanlı'da Şeyhülislam'ın görevleri şunlardır: 1- Fetva vermek, 2-Kanunnamelerin hazırlanmasında onların dine uygunluğunu kontrol etmek, 3-Vakıflara nezaret etmek, 4-İlmiye sınıfının başı olduğu için ilmiyeyi yani eğitimi kontrol etmek, 5-Bazı ilmiye mensuplarını tayin etmek, 6-Devletin istediği alanlarda görüş beyan etmek diye özetleyebiliriz. Kazıcı, *İslam Medeniyeti Tarihi*, s. 90.

³⁶ Birlikten kast, Romanya'da yaşayan Türklerin kendi haklarını savunmak, kimlik ve kültürel varlıklarını devam ettirmek amacıyla kurulmuş temsilci organizasyonlardır. Bugün Romanya'da iki önemli Türk birliği bulunmaktadır. Bunlardan biri, Romanya Müslüman Tatar Türklerin Demokrat Birliği (Uniunea Democrata a Tatarilor Turco Musulmani din Romanai), diğeri ise, Romanya Türkleri Demokrat Birliği'dir (Uniunea Democrata a Turcilor din Romania). Birlikler hakkında geniş bilgi için bkz. Aksu, *Romanya Müslüman Türkleri*, s. 45-53.

ya görevden alınmalarına aracı olmaktadır. Eskiden hocaların atanmaları veya görevden alınmaları, müftülerin onlar hakkında hazırlayacakları rapora göre yapıyordu. Rapor, müftünün imzasıyla Dinler Bakanlığına gönderiliyordu. Ancak bazen müftülerin haberi olmadan da bakanlık tarafından atanan veya azledilen hocalar oluyordu. Aslında bütün bu düzensizliklerin temelinde o dönemde müftülerin görev ve yetkilerini belirleyen ve sınırlayan herhangi bir yönetmelik veya kanunun olmaması yatıyordu³⁷. Aslına bakılırsa müftüler o zaman Dinler Bakanlığına bağlı bir memurdan başka bir şey değildi. Belki de bütün sorun buradan kaynaklanıyordu.

7- Müftülüğün Personel Kadrosu ve Maaşı

Önceki dönemde müftülüğün hizmetinde çalışan birer kâtip ve hizmetçi bulunmaktaydı. Bunların maaşları devlet tarafından ödenmekteydi. Bugün Romanya Müslümanları Müftülüğünün personel kadrosu şunlardan oluşmaktadır:

Müftü, 1 müsteşar (concilier), 1 müftülüğün bina vs. işlerinden sorumlu teknik danışman (mühendis), müftülüğün hesap işleri ile ilgilenen 2 malî danışman, hukuk sorunlarıyla ilgilenen 1 hukuk danışman, 1 vezneci ve 1 de hizmetçi.

Şu an Romanya hükümeti müftülüğe belli oranda bir bütçe ayırmaktadır. Müftülüğe verilen söz konusu bütçe ile ancak imamların maaşları ödenebilmektedir. Ayrıca hükümet, camilerin yapımı konusunda da müftülüğe yardımcı olmaktadır.

İmamlara verilen maaşların –gözlemlediğim kadarıyla- yeterli olmadığını belirtmeliyim. Ortalama bir imama (2003 yılı itibariyle) 1.400.000 lei (yaklaşık 40 dolar) verilmekteydi. Müftülüğün geliri, devletin ayırdığı bütçeden başka –çok az da olsa- müftülüğe ait birkaç binanın kirasından ibarettir.

8- Müftülüğün Siyasete Karışması

Müftülükler aslında halkın dini ihtiyaçlarını gidermek üzere ortaya çıkartılmış kurumlardı. Osmanlı döneminde zaman zaman dini kurumun başı olan şeyhülislamlığın siyasete karıştığı da bilinmektedir. Aynı durum yani müftülüğün siyasete karışması, Dobruca bölgesi müftülüklerinde de başlamıştır. Maalesef müftüler siyasete karışarak kurumun konumunu zedelemişlerdir. Bunun sonucu olarak hükümetlerin değişmesiyle birlikte müftüler de değişmek zorunda kalmıştır. Her siyasi parti ve yönetim, kendilerine hizmet edecek, bu alanda dini

³⁷ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s. 137.

istismar edecek müftüleri görev başına getirmiştir. Ehliyetli, kabiliyetli, dürüst halkın sevgi ve güvenine layık insanlardan ziyade kendi çıkarlarına hizmet etmeyi kabullenen insanları bu göreve getirmişlerdir³⁸. Bu durum, 1930'lu yıllarda yani komünist yönetim öncesinde başlamıştır. Müstecib Ülküsal, o dönemde müftülerin siyasete karışmalarını şöyle dile getirmektedir:

"Bayramdan iki gün sonra (1938 yılı) köylerden Köstence'ye döndüğümde müftülük makamına dört beş kişinin aday olduğunu öğrendim. Aralarında hiç birinin millî meselelerle ve teşkilatımızla yakından ilgisi yoktu. Karakterleri zayıf ve fırsatçı kişilerdi. Seminer mezunları idiler ama halk tarafından sevilen ve bizim tarafımızdan güvenilen ve makbul sayılan adaylar değillerdi. Kardeşim Necib ile konuşup gerekeni yapmaya ve diğer arkadaşlarla toplanıp bu mesele hususunda teşebbüse geçmeye karar verdik. Bükreş'teki Mezhepler Nezaretine ve Başvekâlete bir muhtıra vererek Köstence Müftülüğüne Seminer Mezunları Cemiyetinin göstereceği tarafsız ve müslümanların sevgi ve güvenini kazanmış bir adayın atanmasını, mevcut adayların siyasi partilerde çalışmış, müslümanların güvenini kaybetmiş kişiler olduklarını, Mecidiye Müslüman Semineri mezunlarının hak ve menfaatlerini olduğu kadar Romanya'nın da haysiyet ve şerefini, siyasi vakar ve menfaatini düşündüğünü uzun muhtramızda belirttik...". Ülküsal ifadesinin devamında girişimlerinde başarılı olduklarını, o dönemin Romanya Başvekili Romanya Patriği Miron Kostin'in, Ülküsal ve arkadaşlarının isteklerini haklı bulduğunu belirtmektedir³⁹.

1938 yılında ileri gelen şuurlu ve aydın insanların olaya müdahale etmeleriyle artık Mecidiye Semineri Mezunları Cemiyeti'nin çıkardığı adaylar, müftülüklerle getirilmeye başlanmıştır. Bunun ilk örneği Köstence Müftülüğüne atanan Mustafa Ahmet Efendi olmuştur. Bu aynı zamanda Mecidiye Semineri Mezunları Cemiyeti'nin de bir başarısı sayılmaktaydı. Bundan sonra dört müftülükten herhangi birine aday olanların imtihana tabii tutulmaları, Seminer Mezunları Cemiyeti'nin sözünün geçmesi yolunda açılan çığır iyi bir adım sayılmalıdır. Çünkü bu cemiyet, hiçbir siyasi partinin etkisinde kalmamış, halkın sevgi ve güvenini elde etmiş bir cemiyettir⁴⁰.

Siyasete karışmış müftülerin sonuncusu olarak komünist yönetim boyunca Romanya müslümanların müftüsü olarak görev yapmış olan Yakup Mehmet'i gör-

³⁸ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s. 137-138.

³⁹ Ülküsal, *Kırım Yolunda*, s. 215-216; 241-242.

⁴⁰ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s. 138.

mekteyiz. Onun dönemine baktığımızda bölge halkı lehine yaptığı herhangi bir faaliyetten bahsetmemiz mümkün değildir. Aksine onun müftülüğü döneminde Osmanlı'nın mirası olan camiler ve diğer Türk İslam eserleri yıkılmaya yüz tutmuş, bir kısmı da yıkılmıştır. Mecidiye Semineri de onun döneminde (1967) kapatılmıştır.

Bugün müftülük kurumunun eskiden olduğu gibi siyasallaşmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak aklımıza şöyle bir soru gelmektedir: Acaba neden daha ilk yıllarından itibaren müftülük kurumu siyasallaşmıştı da şimdi değil? Bu soruya birkaç açıdan cevap vermemiz mümkündür. Birincisi, o dönemlerde Romen hükümeti bölge üzerinde daha yeniydi. Hâkimiyet kurma aşamasındaydı. İkincisi, sayıları ne kadar olursa olsun müslüman Türklerin o dönemde Romen hükümetini birden kabul etmesi zordu. Çünkü yıllardır buraların sahibi olan Türkler, bölgenin Romenlerin eline geçmesiyle azınlık konumuna düşmüşlerdi. Bu, Türkler için kolay bir şey değildi. İşte bu ve başka nedenlerden dolayı Romen hükümeti göreve gelecek müftüler üzerinde etkili olmak istemiştir.

Şu an böyle bir problem yoktur. Çünkü Romen hükümeti, yukarıda saydığımız nedenleri ortadan kaldırmıştır. Bölgede yaşayan Türklerle hiç bir problemi kalmamıştır. Bu nedenle müftü seçimine karışmamaktadır.

9- Müftü Seçimi

Müftü adayları, 1949 yılında hazırlanan tüzüğe kadar Seminer mezunları ile dışarıdan da olabiliyordu. Müftülüğün tarihçesi bölümünde de belirttiğimiz gibi bu durum sorun olmuş, Müstecib Ülküsal ile arkadaşlarının girişimleriyle müftü adaylarının Seminer mezunlarından ve siyasete karışmamış kimselerden olması sağlanmıştır. Bu nedenle şu anki müftüye kadar (Murat Yusuf) gelmiş geçmiş bütün müftüler Seminer mezunları arasından atanmıştır.

Romanya'nın demokrasiye geçişine kadar müftüler Romanya hükümeti tarafından atanıyordu. Ancak günümüzde müftülük seçimlerine ve adayların belirlenmesine Romen hükümeti karışmamaktadır. Bu durum, tamamen bölgede yaşayan müslüman Türklere bırakılmıştır.

Şu an müftü, din görevlileri arasından İslam şurasının seçimi ile göreve gelmektedir. Müftülüğün en önemli karar organı, İslam şurasıdır. 1949 tüzüğüne göre (yeni bir tüzük hazırlanmış ancak onaylanmadığı için eskisine devam edilmektedir) müftüyü İslam şurası seçmektedir. Şura üyeleri 23 kişiden oluşmaktadır. Bunların 15'i imam, 6'sı birlik temsilcileri, 2'si de birliklerdendir. Birlik temsilci-

lerinin biri Köstence, diğeri ise Tulça ilindedir. Bununla iki bölgede bulunan Türkleri temsil etmek ve problemlerini dile getirmek amaçlanmıştır. Birliklerden başkanlar ve milletvekilleri, bir de din komisyonu temsilcileri şura üyesidirler. Şura üyeleri, imamlar arasından müftülüğe aday olanları gizli oyla seçerler. Her üyeye 15 imamın listesi verilmektedir. Bunlar içerisinde en çok oy alan müftü seçilmektedir. Romen hükümeti de seçilen müftüyü onaylamaktadır.

İslam şurası, yılda iki defa olağan toplantısını yapmaktadır. Bunun dışında müftünün gerek duyduğu zamanlarda olağanüstü de toplanabilmektedir. Görevleri ise, birliklerin ve Türk toplumun sorunlarını çözmeye yardımcı olmaktır. Eğer şura üyeleri, peş peşe iki defa toplantıya katılmazlarsa, üyeliklerine son verilmektedir. Onların yerine başka üyeler atanmaktadır. Dolayısıyla 23 üyenin dışında 3 de yedek üye bulundurulmaktadır. Şura, kararları alırken mutlaka Romen Devleti yasalarını ve kendi yönetmeliklerini göz önünde bulundurmak zorundadır. Ayrıca İslam dini kurallarına da bağlı kalmak mecburiyetindedir.

B- Müftülük Hizmetleri

Bugün Romanya Müslümanları Müftülüğü denildiğinde akla din görevlileri (imamlar) gelmektedir. Biz bu kısımda Romanya Müslümanları Müftülüğü teşkilatını da çeşitli boyutlarıyla ele almayı amaçladık. Müftülüğün tarihi gelişimi ve yapısı hakkında bilgi verdikten sonra Romanya'da görev yapan ve müftülüğün temelini oluşturan müslüman din görevlilerinin meslekî, sosyal ve kültürel yönden durumlarını, sorunlarını ve çözüm yollarını ifade etmeye gayret edeceğiz.

1- Din Görevlileri

Gerek Türkiye'den gönderilen gerekse mahalli din görevlilerin sorunlarının belirlenmesi, burada yaşayan Türklere din hizmetlerinin en güzel şekilde ulaştırılması açısından önemlidir.

Din görevlisini sadece sınırlı ibadetlerin yerine getirilmesinde topluma rehberlik eden kişi olarak görmek mümkün değildir. O, müslümanların din konusunda aydınlatılması için din eğitimi ve öğretiminde eğitici ve öğretici, ibadetlerin yerine getirilmesinde rehber ve örnek bir şahsiyettir. Aynı zamanda din görevlisi vatandaşların dinî, sosyal ve kültürel yönden problemlerine çözümler arayıcı,

millî ve dinî birlik ve beraberliği sağlama gibi pek çok görev üstlenmiş bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır⁴¹.

Bir takım nedenlerden dolayı Romanya Türklerinde dinî hayatın sağlıklı olduğunu söylememize imkân yoktur. Birincisi, cehalet ya da dini yeterince tanıtmaktan kaynaklanmaktadır. İkincisi, ekonomik durumdan dolayı burada sağlıklı bir din eğitimi söz konusu değildir. Bu da bölge insanların millî ve manevî değerlerini tehdit etmektedir. Söz konusu durum ancak alanında bilgisiyle, kişiliğiyle, kültürüyle ve karakteriyle olgun din görevlilerinin yetiştirilmesiyle mümkün olacaktır.

Burada hizmet veren din görevlilerinin kendilerinden beklenen görevleri yapabilmeleri için, problemlerinin bilinip bunların giderilmesi hususunda ciddi, tarafsız ve bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Problemlerin belirlenmesi, yine sorunların çözümlenmesinde önceliklidir.

2-Romanya'daki Camilerin Fonksiyonu

Romanya'daki camilerin çoğunda 5 vakit namaz düzenli olarak kılınmamaktadır. Kılınarlarda da cemaat sayısı oldukça azdır. Bunun sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1-Başta imamlar (istisnalar hariç, özellikle Türkiye'den gelenler bunun dışındadır. Çünkü onlar, cemaatin sürekli gelmemesinden yakınmaktadırlar) olmak üzere cemaatte ibadet alışkanlığı ve ruhu bulunmamaktadır. Belki bu cehaletten ve yeterli bilgilenemeden kaynaklanmaktadır. Elbette ki bunda yıllardır dinî ibadetlerin rahatlıkla yerine getirilmesini engelleyen komünist yönetimin tutumu da etkili olmuştur. Dolayısıyla cemaatin camilere gitmesini, camilerle barışmasını sağlayacak adımların atılması gerekmektedir.

2-İmamların ekonomik olarak tatmin olmamaları da ibadetlerin sürekli yapılmasında önemli bir etkidir diye düşünüyoruz. İmamların namaz kıldırmak, ya da halka din eğitimi sunmak yerine para getirecek olan dinî görevlere -dua, cenaze... gibi- yönelmeleri ve ağırlık vermeleri bunun en açık delilidir.

3-Burada yaşayan müslüman Türklerin toplu halde yaşamamaları da etkidir; ancak bu, geçerli bir neden sayılamaz. Çünkü köy ve kasabalarda yani küçük yerleşim merkezlerinde toplu yaşamalarına rağmen camiler beş vakitte yine boştur.

⁴¹ Mustafa Tavukçuoğlu, *Avrupa'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi*, Konya 2000, s. 3-4.

3- Din Görevlilerinin Toplumla İlişkileri

Din görevlilerinin sosyal çevreyle ilişkileri arzu edilen düzeyde değildir. İlişkiler daha çok cami cemaatiyle sınırlı kalmaktadır. Romen vatandaşı olan din görevlilerinin dil problemi olmamasına rağmen Romenlerle ilişkileri yok denecek oranda azdır. Bunun da sebebi –kanaatimizce- mensubu buldukları dini yani İslam'ı ve birlikte yaşadıkları toplumun dini olan Hıristiyanlığı yeterince bilmemelerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'den gelen görevlilerin ise dil problemi olduğu için doğal olarak Romenlerle ilişkileri zaten yoktur.

4- Din Görevlilerinin Yaptıkları Hizmetler

Günümüzde cami hizmetleri denildiğinde, imam-hatipler ile müezzin-kayyımların cami içerisinde yürüttüğü hizmetler akla gelmektedir. Bu hizmetlerin başlıcaları, caminin açılıp-kapatılması, ezanın okunması, namazın kıldırılması, Cuma hutbesinin okunması ve cami temizliğinin yapılması şeklinde sıralanabilir. Bunlar cami hizmetlerinin görünen ve ilk bakışta fark edilen yönüdür.

Ancak cami eksenli din hizmetlerini üç bölüme ayırabiliriz. Bunlar; cami içi din hizmetleri, cami ile bağlantılı din hizmetleri ve bir de cami dışında yürütülen sosyo-kültürel ve sosyo-psikolojik yönlü hizmetlerdir. Cami eksenli din hizmetlerinin birinci boyutu, daha çok camiyle, diğer ikisi ise, toplumla ilgilidir⁴².

Camilerde görev yapan din görevlilerinin vazifeleri genelde vakit, cuma ve bayram namazlarını kıldırarak; vaaz ve hutbe okumak; çocuklara, gençlere ve yetişkinlere Kur'an okumayı öğretmek; mevlit, cenaze, düğün ve sünnet merasimlerine katılmak ve bunları yerine getirmektir.

5 -Din Görevlilerinin Tayini

Camilerde görevli imam, hatip ve müezzinlerin atanmalarında sabit ve belirlenmiş bir kural yoktur. Önceleri aynı eğitimi görmüş iki hocadan birisi imam, biri de hatip olarak atanabiliyordu. Hatibin maaşı, imamın maaşından yüksekti. Görevi de azdı. Hatta bazen de daha genç ve derece bakımından daha da düşüktü. Bütün bu atamalarda maalesef, müftünün insiyatifi, politikacıların etkisi önemli rol oynuyordu. Yani atamalarda çoğu zaman haksızlık ve yolsuzluk yapılmıyordu. Hatta bu durum Dobruca Müslümanları arasında rahatsızlık yaratmış,

⁴² Şuayip Özdemir, "Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Cami Dışı Hizmet Alanlarında Din Görevliliği", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2005, cilt, 41, sayı: 3, s., 8-13.

sonunda konu 1921 kongresinde gündeme gelmiştir. Tayinlerde bir kuralın konulması istenmiştir⁴³.

Bugün olduğu gibi eski dönemlerde de hocaların aldıkları maaşlar gerçekten çok az idi. Bu maaş ile geçinmek mümkün olmadığı için bazen görevlerinin başlarında bulunamamışlardır. Onun yerine geçimlerini sağlamak için başka şehir, kasaba veya köylerde başka işlerde çalışmaya başlamışlardır⁴⁴.

Bu durum başta halk olmak üzere ileri gelen müslümanları ve hatta baş müftülüğü rahatsız etmiştir. Halkın şikâyeti üzerine baş müftü Ethem Kurtmolla Efendi, durumu Dinler Bakanlığı'na bildirerek gerekli girişimlerde bulunmuştur. Bakanlık bunun üzerine 1 Nisan 1940'ta görevli imam veya hatibin bundan böyle bulunduğu yerde görevinin başında olması yönünde karar almıştır. Ancak halkın sevinçle karşıladığı bu karar da diğer kararlar gibi yine uygulamaya konulamamıştır⁴⁵.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız durum, hemen hemen bugün de aynıdır. Ancak eskiden olduğu gibi bugün hatiplik görevinde bulunanlar yoktur. Sadece imam ve müezzinler bulunmaktadır. Bunların atanmasında herhangi bir yönetmelik söz konusu değildir. Mecidiye Kemal Atatürk Lisesi Teoloji bölümü ile Köstence Ovidius Üniversitesi Mustafa Kemal Atatürk Koleji mezunları imam olabilmektedir. Yalnız Kur'an okumasını ve temel dini bilgileri bilmesi yeterlidir. Müftü tarafından imamlığa yeterli olup olmadığı denendikten sonra açık olan yerlere atamaları yapılmaktadır.

Ashında problem burada yatmaktadır. Eğer iş daha baştan ciddi tutulursa imamların kalitesi de o oranda artacaktır. Örneğin imam olmak isteyenler önce bir yıllığına alınmalı, bu dönemde kendisini güzelce hazırlamalı, müftülüğün oluşturacağı komisyon tarafından sınava alınmalıdır. Sınavı başarıyla tamamladığında ise, asaleten göreve atama yapılmalıdır.

6 -Din Görevlilerin Yeterlilikleri

Romanya'daki din görevlilerini birkaç sınıfa ayırabiliriz.

a-Türkiye'den Gelen Din Görevlileri

Romanya'da T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı'nca gönderilen üç din görevlisi bulunmaktadır. Bunların biri, Babadağ Gazi Ali Paşa Cami, diğeri Mecidiye Cami,

⁴³ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s. 134.

⁴⁴ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s.134; Ekrem, *Istoria Turcilor*, s. 126.

⁴⁵ Ülküsal, *Dobruca ve Türkler*, s.136; Ekrem, *Istoria Turcilor*, s. 126.

bir diğeri de Köstence Hünkâr Caminde görevlidir. Bu imamların yanında ayrıca mahalli din görevlilerinden bir veya iki tane daha din görevlisi bulunmaktadır. Türkiye'den gelen din görevlilerinin bir kısmı ailesi ile birlikte, bazıları ise çocuklarının eğitimi gibi bir takım nedenlerle yalnız görev yapmaktadırlar. İmamların geneli İmam Hatip Lisesi mezunlardır. İlahiyat fakültesi mezunu değildirler. Genel itibarıyla kendilerini mesleklerinde yeterli görmekteyiz. Gerçekten de gerek görevlerine bağlılıklarıyla olsun gerekse mesleklerindeki tecrübeleriyle halk arasında sevilip sayılmaktadırlar.

Gözlemlerimize göre burada görev yapması için Türkiye'den imam gönderilmesine ihtiyaç yoktur. Görevli göndermek yerine burada görev yapmak isteyen Romen vatandaşı Türkleri dönüşümlü olarak Türkiye'ye götürüp Diyanete bağlı eğitim kurslarında eğitmek ve yetiştirmek daha sağlıklı olacaktır kanaatindeyiz. Herkese balık tutup vermek yerine balık tutmayı öğretmek nasıl doğru ve sağlıklı bir yöntem ise, bölge insanlarını yetiştirmek ve onlardan hizmet beklemek de o derece isabetli olacaktır. Zaten Köstence ve Mecidiye'deki Türkiye'den görevli imamların yaptırım güçleri bulunmamaktadır. Daha çok buralarda görevli eski hocaların sözü geçmektedir.

b-Yerel Din Görevlileri

Türkiye'den görevlendirilenler dışında buradaki din görevlilerin çoğunluğunu, mahalli din görevlileri oluşturmaktadırlar. Bunları orta yaş ve üzerinde olanlar ile gençler olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür.

Orta yaş ve üzerinde olanların çoğu uzun süredir bu görevlerde kalmaktadırlar. Bükreş, Tulça, Köstence ve Mecidiye'deki cami imamları buna en güzel örnektir.

Son zamanlarda bu görevlilerin yanına genç imamlar da verilmektedir. Ancak onlar daha çok müezzin olarak görev yapmaktadırlar. Genç din görevlilerinin çoğunluğu Mecidiye Kemal Atatürk Lisesi mezunları ya da Köstence Kemal Atatürk Koleji öğrencileridir. Bunların meslekî alanda yeterli olduklarını söylemek biraz zordur. Bunlar gerek dinî bilgilerde, gerekse meslekî uygulamalarda zayıftırlar. Bunların geliştirilmesi gerekmektedir.

Din görevlileri arasında hafız olan yoktur. Bunun yanında namaz kıldırmaya yetecek kadar Kur'an-ı Kerim ezberleri de azdır. Ayrıca bunların Kur'an okuyuşları üzerinde çalıştırılmaları ve geliştirilmeleri önem arz etmektedir.

Mahalli din görevlilerinin Kur'an'ın içeriği konusunda da yeterli oldukları söylemez. Dolayısıyla hıristiyan bir ülkede yaşamalarına rağmen gerek Kur'an ge-

rek İslam hakkında olsun kendilerine sorulacak sorulara Kur'an merkezli cevap vermeleri de mümkün değildir. Bölgede yoğun bir faaliyet içerisinde bulunan Arapların Romence'ye yaptıkları çeviriler dolayısıyla bilgilendirilmektedirler. Türkçelerinin zayıf olması nedeniyle Türkçe kitaplar yerine bu tür kitapları yanlarında bulundurmaktadırlar.

7-Vaaz ve Hutbe Konularında Din Görevlilerin Durumu

Bir din görevlisi vaaz ve hutbe okumak için öncelikle içinde bulunduğu toplumu tanıdıktan ve konunun onların ihtiyaçlarına uygunluğunu ve cemaatin kültür seviyesini tespit ettikten sonra konu ile ilgili bir plan yapabilmelidir. Konuşma esnasında kullanacağı dilin, seçtiği sözcüklerin hitap ettiği toplumun seviyesine uygun olup olmadığını kontrol etmelidir. Konuşmasının kısa ve özlü olması, cemaati sıkıkmaması, bildiğini en iyi şekilde ifade etmesi gerekir. Bu durumun Türkiye'den gönderilen din görevlileri için de geçerli olduğunu söylemek gerekir. Hatta özellikle onların dikkat etmesi lazımdır. Çünkü cemaatin Türkçesi oldukça zayıftır. Dolayısıyla mümkün olduğunca eski kelimeler kullanmak yerine seviyeyi halkın anlayacağı düzeyde tutmaları gerekmektedir. Aksi takdirde kendi söylediklerini kendileri ve burada yaşayan Türk vatandaşlarından başkası anlamayacaktır.

Vaaz ve hutbe konularının tespiti de önemlidir. Konuya hazırlanmadan önce yapmaları gereken ilk tespit, cemaatin veya toplumun ne durumda olduğu, yani kültür seviyeleri, nasıl bir dünyada yaşadıkları, alışkanlıkları, aile yapıları ve durumları, maddi ve sosyal problemleri, dine bakış açıları, yaşadıkları toplumdan nasıl ve nelerden etkilendikleri gibi konular değildir. Özellikle hıristiyan bir toplum ile iç içe yaşadıkları için inanç esaslarının, kültür, gelenek ve örflerin sürekli hatırlatılıp canlı tutulması gerekmektedir. Toplumu sarsan ahlaksızlık ve uyuşturucu gibi sağlık açısından zararlı olan maddelerin kullanılmaması yönündeki vaaz ve hutbelere öncelik verilmelidir.

Cami cemaatinin vaazlara ve hutbeler karşı ilgilerinin yüksek olduğunu söylememize imkân yoktur. Vaaz ve hutbeler genel itibarıyla sıradan bir konuşma veya din görevlisinin sadece görevini yerine getirmesi gereken bir vazife şeklinde görüldüğünü gözlemledik. Din görevlilerine sorduğumuzda da cemaatin vaaz veya hutbe hakkında hiçbir değerlendirmede bulunmamaları ve sorular sormamaları bu gerçeği doğrulamaktadır. Din görevlilerinin bunu göz ardı etmemeleri gerekmektedir.

8- Din Görevlilerinin Çocuklara ve Gençlere Yönelik Din Eğitimi Faaliyetleri

Burada kızlara ve kadınlara yönelik din öğretimi faaliyeti yetersizdir. Hatta yok denecek derecede azdır. Daha çok genelde yaşlı kadınlara yönelik Ramazan ayında mukabele yapılmaktadır. Böylesi faaliyetleri mahalli din görevlilerinin tamamı için söylememiz mümkün değildir. Yalnız 2002 yılında başlatılan Bükreş Türk İşadamları Derneğinin (TİAD) katkılarıyla bütün köylerde yaz Kur'an kursları düzenlenmiş ve düzenlenmeye de devam etmektedir.

Bu konuda Müftülüğe büyük görevler düşmektedir. Özellikle yaz mevsiminde okulların tatile girmesiyle birlikte düzenli, programlı kursların düzenlenmesi için çalışmaların yapılması gerekmektedir. Türkçe dil kursları için son zamanlarda yapılan kampların yapıldığı gibi gerekirse bu şekilde dini kurslar da yapılmalıdır. Ancak bunun tamamen resmi kuruluş olan müftülük tarafından yapılması gerekmektedir.

9-Din Görevlilerin Aile, Hasta ve Mahkûmları Ziyaretleri

Din görevlilerinin aile, hasta ve cezaevinde yatan mahkûmları ziyaret etmeleri, Hz. Peygamberin de önem verdiği⁴⁶ ve müslümanın yerine getirmesi gerekli görevlerden gördüğü konulardan olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu durumlarda insanlar maddi desteğin yanında daha çok manevi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Özellikle hıristiyan bir ülkede yaşamaları nedeniyle gerek soydaşlarımızın, gerekse Romanya'da yaşayan Türk vatandaşlarımızın aileleri, hastaları ve mahkûmları ziyaret edilmeli onlara moral desteğin verilmesi gerekir. Toplum toplum yapan ve onu ayakta tutan tek unsur, toplum fertlerinin aralarındaki manevi bağlar ile karşılıklı yerine getirilmesi gereken vazifelerdir.

Hastanelerde yatan hastalarla evlerde bakılan hastaları periyodik olarak ziyaret edip onlara dinî ve moral destekte bulunmak, günlük cami cemaatinin problemleri hakkında onlarla konuşmak, karşı karşıya oldukları sosyal ve psikolojik rahatsızlıkları hakkında onlara kendi bilgi ve imkânları ölçüsünde danışmanlık üstlenmek, beklenmedik felaketlerle karşılaşanları teselli etmek, talep edilmesi halinde aile içi anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapmak, hayatında yaşadığı problemlerle baş edemeyenlere cesaret vermek, doğum, evlenme ve ölüm anlarında

⁴⁶ Riyazü's-Salihin, II, no: 899.

cemaat üyelerinin yanlarında olmak, din görevlilerinin sundukları başlıca sosyal hizmetlerdir⁴⁷.

Hastanelerde bulunan hastaları ziyaret olayı da buna benzemektedir. Genelde hasta, bölgede yaşayan müslüman Türklerin yakınları tarafından ziyaret edilmektedir. Müftülüğün her iki duruma da önem vermesinin, kendi konumunu ve saygınlığını güçlendireceğini düşünmekteyiz.

10- Misyoner Faaliyetler Karşısında Din Görevlileri

Romanya Müftülüğünün ve din görevlilerinin misyoner faaliyetleri karşısında da duyarlı ve aktif olması gerektiği kanaatindeyim. Bu nedenle bölgede yaşayan aileleri ziyaret etmesi, onların kimliklerini kaybetmemeleri açısından önemlidir. Bölgede misyoner faaliyetlerin varlığını göz önünde bulundurduğumuzda bu konunun ne kadar önemli olduğunu söylemeye sanırım gerek yoktur. Burada yaşayan Türklerin maddi durumlarının genel itibarıyla iyi olmadıkları bilinen bir gerçektir. Bunu fırsat bilen misyonerler, kendi dinlerine çekebilmek için onlara maddi destek vermektedirler.

Bu bağlamda bölgede bir takım misyonerlerin faaliyetlerde buldukları bir gerçektir. Bunlar içerisinde gençlerden oluşan, güzel giyimli Mormon⁴⁸ mezhebine ait misyonerleri zikredebiliriz. Mormon mezhebine ait gençler, Köstence'de özellikle sokak sokak, ev ev dolaşarak faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunların dışında bir de bölgede Yehova Şahitleri⁴⁹ faaliyet göstermektedir. Bu konuda müftülüğün bazı girişimlerde bulunması şarttır. Aksi halde doldurulmayan dini boşluk başkaları tarafından doldurulacaktır.

11-Müslüman Çocukların Sünnet Edilmesi

Tüzükte dini bir görev olarak sayılan müslüman çocukların sünnet ettirilmesi de belirtilmiştir. Tüzüğün 90-92. maddeleri, müslüman çocukları sünnet yapmakla görevlendirilecek şahıs veya şahıslarla ilgilidir. Buna göre sünnetçi sağlık kurallarını iyi bilen, mesleğinde uzman, mümkünse sağlıkçı ya da sağlık okulu me-

⁴⁷ Ahmet Çekin, "Mesleki ve Sosyal Boyutlarıyla Yurtdışı Din Görevliliği", *Diyanet İlmî Dergi*, Ankara 2005, cilt, 41, sayı: 3, s., 31.

⁴⁸ Mormonlar, 1830 yılında Joseph Smith tarafından New York'ta kurulmuş dini hareketin mensupları olarak bilinmektedirler. Mormonlar da diğer Hıristiyan mezhepler gibi Tanrı'ya, İsa Mesih'e ve Kutsal Ruh'a inanmaktadırlar. Onlara göre Mormon Kitabı, Tanrı'nın sözüdür. Geniş bilgi için bkz. Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1997, s. 323-325.

⁴⁹ Yehova Şahitleri hakkında bkz., Günay Tümer, *Dinler Tarihi*, s. 375-381.

zunu olması gerekmektedir. Müftü, heyet ve doktorun huzurunda bir sınava da tabi tutulmaktaydı⁵⁰. Ancak bugün böyle bir uygulama söz konusu değildir. Çocuklar, müslüman sünnetçiler tarafından sünnet edilmektedir.

12-Din Görevlileriyle İlgili Öneriler

Romanya'da bulunan herkesin gözlemleyebildiği gibi, burada yaşayan Türklere gerçek dini öğretecek din görevlilerinin her açıdan kendilerini iyi yetiştirmiş elemanlardan olmaları gerekmektedir. Din görevlileriyle ilgili tekliflerimizi bir kaç madde de özetleyebiliriz:

1- Türkiye'den gönderilen –eğer gönderilmeye devam edilecekse- din görevlilerinin özellikle iyi bir şekilde İngilizce veya Romence'yi bilmeleri gerekmektedir. Gerek bölge halkı ile sağlıklı bir diyalog kurabilmeleri, gerekse kendi şahsi sorunlarını çözebilmeleri açısından bu son derece önemlidir. Elbette ki bu teklifimiz başta konsoloslukta görevli olan Din Hizmetleri Ataşesi de dâhil bütün görevlileri kapsamaktadır.

2- Yine Türkiye'den gönderilen din görevlilerin yükseköğrenim görmüş olmaları, sosyal çevreyle ilişki açısından önemlidir. Gerek Türkiye'den olsun gerekse buradaki din görevlilere buldukları ülkedeki yaşayan dinler, organizasyonları, öğretileri, faaliyet alanları, hedefleri ve birbirleriyle ilişkileri anlatılmalı, dinî çoğulculuk içinde, görev yapılacak mahalde bulunan diğer dini inanışları dikkate alan, 'ötekilerin' de varlığının farkında olarak bir görev yapma bilinci mutlaka verilmelidir.

3- Keza Türkiye'den gönderilen din görevlilerinin mutlaka aileleriyle birlikte gönderilmeleri aile ziyaretleri ve görevliler hakkında farklı söylentilerin çıkması açısından önemlidir.

4- Mahalli din görevlilerinin meslekî yeterlilik açısından değerlendirilmeleri, yetersiz bulunanların bir yıl kendilerini geliştirmeleri için kursa veya yetmiş din görevlisinin yanında görevlendirilmelidirler.

5- Mahalli din görevlilerinin sürekli bir denetim altında tutulmaları ve hangi faaliyetleri yapıp yapmayacaklarının yönetmelikle belirlenmesi gerekmektedir.

6- Din görevlileri vaaz ve hutbelere karşı ilgiyi canlı tutabilmek için cemaatin ihtiyacına ve seviyesine uygun konular tespit etmelidirler.

⁵⁰ *Ststutele Comunitatii Musulmane din Romania.*

7- Müftülüğün bünyesinde çalışan din görevlilerinin tamamı erkektir. Bölgedeki kız çocuklarına ve kadınlara din eğitimi verebilecek bayan din görevlilerinin de mutlaka yetiştirilmesi gerekmektedir. Bunun için Türkiye'ye eğitim görmesi için burslu kız öğrenci gönderilmeli, eğitimini gerekirse mastır ve doktorasını yaparak bölgede hizmet etmesi sağlanmalıdır. Çünkü kadınlarla ilgili konuları ve diğer hususları rahatça sorup öğrenebilmeleri için bu şarttır.

8- Din görevlilerinin hıristiyan meslektaşlarıyla diyalog sağlamaları için öncelikle İslam ve Hıristiyanlık konusunda yetiştirilmelidirler. 1948 yılında yapılan anayasaya göre, Romanya'da bulunan din adamlarının birbirleriyle tam bir işbirliği içerisinde olmaları istenmiştir. Örneğin Müslümanların dini lideri konumunda olan müftü, diğer dinler ile ilgili önemli günlere katılırdı. Ancak şu an böyle bir uygulama söz konusu değildir. Ashında onlar da böylesi bir diyaloga tam olarak açık değillerdir. Çünkü onlar da İslam'ı gerektiği şekliyle tanıtmaktadırlar.

9- Din görevlileri söz ve davranışlarıyla örnek olmalıdırlar. Din görevlileri yapılmasını istedikleri veya sakınca gördükleri davranışları öncelikle kendi yaşamlarında uygulamalıdırlar. Söylediklerinin tersini yapan bir din görevlisine insanların güven duyması ve saygı göstermesi mümkün değildir.

10- Din görevlileri sadece bir takım dini görevleri yerine getirmekle yetinmemelidirler. Öncelikle kendi içlerinde birliği, kardeşliği sağladıktan sonra halkın içine girmeli onlarla kaynaşmalı, dargınları barıştırmada, kişiler arasındaki problemleri çözüme kavuşturmada etkin bir rol oynamalıdırlar. Böylece toplumda bir barış ortamının oluşmasına katkı sağlamış olurlar.

11- Din görevlileri siyasetten uzak durarak toplumu kucaklamalıdır. Topluma dini hizmetleri sunmak, onların temel görevi olmalıdır. Gerçi resmi din görevlilerinin bu tür davranışlardan kaçındıklarını söyleyebiliriz.

Sonuç

Osmanlı'nın Romanya'daki yaşayan miraslarından biri olan Romanya Müslümanları Müftülüğünün tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Müftülük, bölgede yaşayan Türklerin dinî hayatına ve sosyal barışa katkıda bulunması açısından son derece önemlidir. Müftülüğün bir takım ekonomik, eğitim ve yöntem problemleri bulunmaktadır. Söz konusu problemler halledildiği takdirde İslam kültürüyle Hıristiyan kültürünün tanışması ve kaynaşmasında önemli bir köprü vazifesi üstlenebilir.